

IKÄÄNTYVIEN NAISTEN KÖYHYYS JA ELÄMÄNKULUN TAPAHTUMAT

Otto Pärssinen

Kandidaatintutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian

laitos

**Humanistis-yhteiskuntatieteellinen
tiedekunta**

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2021

TIIVISTELMÄ

Ikääntyvien naisten köyhyys ja elämäntapojen tapahtumat

Otto Pärssinen

Sosiaalityö

Kandidaatintutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Johanna Moilanen

Syksy 2021

Sivumäärä: 30

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen ikääntyvien naisten köyhyyttä ja sen taustalla vaikuttavia elämäntapojen tapahtumia. Elämäntapojen käsitteellä viitataan tämän tutkielman yhteydessä sosiologiseen käsitteeseen, jolla tarkoitetaan yksilön elämän taustalla vaikuttavia laajempia sosiaalisia sekä historiallisia ilmiöitä. Tutkielman tavoitteena on pyrkiä arvioimaan elämäntapojen kannalta olennaisia ilmiöitä, joilla on vaikutusta ikääntyvien naisten köyhyyteen. Tutkielma on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jossa tarkastellaan 2000-luvulla julkaistuja kansainvälisiä ja vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita.

Aineiston perusteella ikääntyvät naiset ovat selvästi alttiimpia taloudellisen toimeentulon ongelmille kuin esimerkiksi ikäisensä miehet. Elämäntapojen teoreettisesta näkökulmasta tarkasteltuna ikääntyvien naisten köyhyydelle on havaittavissa taustalla vaikuttavia ilmiöitä, jotka ovat sukupuolisesti määrittäneitä. Naisten elämäntapojen on ollut aineiston perusteella tyypillistä esimerkiksi jakautuneet sukupuoliroolit sekä läheisistä ihmisistä huolehtiminen ja muu hoiva. Nämä ilmiöt ovat hankaloittaneet heidän osallistumistaan työelämään. Tämän lisäksi esimerkiksi avioerot ovat historiallisesti lisääntyneet ja niiden taloudelliset haitat vaikuttavat kasautuvan erityisesti naisille. Sosiaaliturva- ja eläkejärjestelmät eivät ole monessa maassa kyenneet huomioimaan näitä naisten elämässä vaikuttaneita tapahtumia, minkä vuoksi naiset ovat useammin julkisen sosiaalivakuutuksen varassa. Aineiston perusteella nämä ilmiöt vaikuttavat kasautuvasti elämäntapojen kannalta siten, että tietyt naiset ovat ikääntyessään alttiita taloudellisille ongelmille.

Avainsanat: ikääntyminen, naiset, köyhyys, köyhyystutkimus, sukupuoli, elämäntapojen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
2. KÖYHYYS JA SEN MÄÄRITTELY	5
3. ELÄMÄNKULKU	8
3.1. Elämänkulun käsite	8
3.2. Ikääntyminen ja elämänkulku	10
4. KIRJALLISUUSKATSAUS MENETELMÄNÄ JA TUTKIELMAN TIEDONHAKU	13
4.1. Kirjallisuuskatsaus menetelmänä	13
4.2. Tutkielman tiedonhaku	13
5. ELÄMÄNKULUN TAPAHTUMAT IKÄÄNTYVIEN NAISTEN KÖYHYYDEN TAUSTALLA	16
5.1. Elämänkulun käsite köyhyystutkimuksessa	16
5.2. Sukupuolinen elämänkulku	17
5.3. Avioero ja naisten köyhyys ikääntyessä	20
5.4. Sosiaaliturvan suhde naisten elämänkulkuun	21
6. POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	24
LÄHTEET	27

1. JOHDANTO

YK:n vuonna 2019 julkaiseman kansainvälisen raportin viesti oli selvä: ihmiskunnassa tulee olemaan yhä enemmän iäkkäitä ihmisiä (Yle, 2019). Väestön ikääntyminen on ilmiö, mikä koskettaa tällä hetkellä useita kehittyneitä maita. Esimerkiksi Suomessa on ennustettu, että yli 65-vuotiaiden suhteellinen määrä tulee kasvamaan 18 prosentista noin 28 prosenttiin vuosien 2011-2060 välillä. Syinä tälle väestölliselle rakennemuutokselle on nähty kehittyneille maille ominainen toinen demografinen siirtymä eli pitkään jatkunut aleneva syntyvyys sekä vastaavasti nousu elinajanodotteissa. Myös sodan jälkeisillä niin sanotuilla suurilla ikäluokilla on vaikutusta väestön ikääntymiseen, mutta ilmiölle on nähty muitakin taustatekijöitä. (Schleutker, 2013.) Väestön ikääntymisen yhteydessä on käytetty termiä "megatrendi", mikä viittaa siihen että viimeistään vuoteen 2100 mennessä suuri osa ihmiskunnasta elää elämänkaarta, missä ihmiset elävät iäkkäiksi samaan aikaan kun lapsia syntyy vähän. On myös puhuttu "pitkäikäisyyden vallankumouksesta". Tämä käsitteenä viittaa siihen, että iäkkäiden ihmisten osuus väestöstä kasvaa mutta tämän lisäksi myös heidän keskimääräinen terveydentilansa on aiempaa parempi elinolojen, elintapojen sekä terveydenhoidon kehittymisen myötä. (Rotkirch, 2021, 16-24.)

Koska väestön ikääntyminen on tunnustettu tosiasia, voidaan pitää perusteltuna että aihetta käsitellään sosiaalityön sisällä. Suomalaisen sosiaalityön kentällä on kuitenkin esitetty kritiikkiä siitä, ettei sosiaalityö huomioi tarpeeksi iäkkäitä ihmisiä. On kritisoitu esimerkiksi sitä, että alan yliopistollisia koulutusohjelmia suunniteltaessa vanhustyö on jätetty kaikista sosiaalityön osa-alueista vähäiselle huomiolle suhteessa muihin teemoihin. Sosiaalisesti marginaalisia ihmisryhmiä tutkivassa sosiaalityössä ikääntyvät ovat jääneet marginaaliin (Kröger ym., 2007, 7-9). On nähty kyseenalaisena myös se, että iäkkäiden ihmisten kohdalla on edelleen käytetty "vanhustenhuollon" kaltaisia alentavia termejä. Työntekijöiden on nähty infantilisoivan vanhoja asiakkaita ja näkevän heidät pelkän biologisen iän kautta, mikä riistää heiltä heidän yksilöllisyytensä. (Kröger ym., 2007, 11.) Toimintakykypainotteisessa ja muutostyöhön tähtäävässä sosiaalityössä ikääntymiseen liittyvä toimintakyvyn heikkeneminen voidaan nähdä paradoksina (Seppänen, 2006, 87). Tarkasteltaessa sosiaalityön historiaa on havaittu jopa kielteistä suhtautumista iäkkäisiin ihmisiin ja työhön heidän parissaan (Seppänen, 2006, 24). Voidaan todeta, että sosiaalityön ja ikääntymisen välinen suhde on toisinaan nähty yllättävän jännitteisenä ja haastavana.

Väestön ikääntyminen on kuitenkin ilmiö, jota sosiaalityö ei kykene pakenemaan. Iäkkäämpiä ihmisiä tulee ennusteiden mukaan olemaan aiempaa enemmän ja he elävät pidempään. Tämä ilmiö tuo mukanaan omanlaisiaan haasteita sosiaalityön näkökulmasta. Yhtenä näistä ongelmista voidaan nähdä ikääntyvien naisten kasvava köyhyysriski. Esimerkiksi Suomessa naisten eläkkeet ovat viime vuosikymmeninä olleet matalampia kun miehillä (Ritola, 2020, 75). Pitkittyneen köyhyyden riski on tutkimuksissa havaittu sikäli mielenkiintoiseksi ilmiöksi, että työkäisillä se on suurempi miehillä mutta yli 60-vuotiaiden kohdalla puolestaan naisten köyhyysriski on suurempi (Laihiala & Ohisalo, 2017). Yli 75-vuotiaiden naisten kohdalla köyhyysriskiä on pidetty suurena. Erityisesti ikääntyneisyys, naissukupuoli ja yksinasuminen on nähty köyhyysriskin kannalta kasautuvana yhdistelmänä. (Esim. Rantala ym., 2019; Forssen ym., 2012, 18.) Iäkkäiden naisten köyhyysriskiä on kansainvälisessä tutkimuksessa pyritty selvittämään esimerkiksi erilaisten elämäntilanteiden ja niiden pitkäaikaisten vaikutusten kautta. Tätä on yritetty huomioida varsinkin feministisessä köyhyystutkimuksessa (Gunnarsson, 2002). Sukupuolten välistä eroa köyhyysriskillä on selitetty esimerkiksi naisten erilaisilla suhteilla työhön ja hoivaan ja sillä, etteivät eläkejärjestelmät ole kyenneet huomioimaan näitä naisten työllisyyteen vaikuttavia tekijöitä (Vlachantoni, 2012).

Tässä sosiaalityön kandidaatintutkielmassa pyrin tarkastelemaan erilaisia elämäntilanteiden ilmiöitä ja niiden vaikutusta naisten köyhyyteen ikääntymisen myötä. Elämäntilanteiden käsitteellä viitataan tämän tutkielman yhteydessä sosiologiseen käsitteeseen, jossa pyritään huomioimaan laajempien historiallisten sekä yhteiskunnallisten ilmiöiden vaikutusta yksilön elämän kehitykseen (esim. Elder, 1994). Tutkielma on luonteeltaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Tutkielman aineistona on kokoelma vuosina 2002-2021 julkaistuja kansainvälisiä tutkimusartikkeleita. Aluksi käyn läpi köyhyyden teoreettista määrittelyä yhteiskuntatieteellisessä asiayhteydessä. Tämän jälkeen käsittelen elämäntilanteiden käsitettä sosiologisessa viitekehyksessä. Menetelmäosuudessa kuvailen metodina käytettyä kuvailevaa kirjallisuuskatsausta sekä aineiston tiedonhakua. Käsittelyosuudessa kuvailen elämäntilanteiden kannalta keskeisiä ilmiöitä, jotka ovat yhteydessä naisten köyhyyteen ikääntymisen myötä. Lopuksi käyn vielä läpi tekemiäni havaintoja ja niiden merkitystä tutkimusaiheen kannalta.

2. KÖYHYYS JA SEN MÄÄRITTELY

Köyhyys on yhteiskuntatieteissä sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa usein esiintyvä käsite. Mutta mitä köyhyys lopulta on? Miten määritellään, kuka on köyhä? Köyhyyttä voidaan sikäli pitää haastavana käsitteenä, ettei sen täysin yksiselitteinen määrittely ole aina yksinkertaista. Olli Kangas ja Veli-Matti Ritakallio ovat pohtineet, että esimerkiksi niin sanottu absoluuttinen köyhyysmääritelmä on käytännössä yllättävän hankala käsite. Absoluuttisen köyhyysrajan käsitteen perusideana on, että oletetaan jokin tulojen minimitaso jolla kyetään turvaamaan ihmisen fyysinen olemassaolo. Useat kansainväliset toimijat, kuten esimerkiksi YK, hyödyntävät absoluuttisen köyhyysrajan määritelmää tarkasteltaessa kehitysmaita ja niissä esiintyvää köyhyyttä. Ongelmana on kuitenkin se, että absoluuttinen köyhyyden määrittely on vääjäämättä suhteellista. Eri maiden välillä on suuria eroja sen suhteen, millaisia resursseja edellytetään vähimmäistoimentulon turvaamiseksi. Tämän lisäksi ajan kuluminen vaikuttaa asiaan, sillä toimeentulon turvaamiseksi edellytetyt summat ovat tällä hetkellä todennäköisesti erilaisia kun vuosikymmeniä sitten. Myös sitä voidaan pitää ongelmallisena, että absoluuttinen köyhyysrajan mitta voi olla lopulta jonkin tahon omavaltaisesti päättämä standardi. (Kangas & Ritakallio, 2008, 3.) Absoluuttisen köyhyyden käsitettä voidaan näin ollen pitää yllättävän suhteellisena ja tulkinnasta riippuvaisena.

Suhteellisella tavalla tarkastella köyhyyttä on sikäli pitkä historia, että jo Adam Smith 1700-luvulla pohti aihetta tästä perspektiivistä. Smith pohdiskeli kirjoituksissaan yli 200 vuotta sitten, että puuvillapaita ei ehkä ole elämän kannalta tarpeellinen asia mutta sitä voidaan pitää kulttuurin määrittelemänä elämän välttämättömyytenä jota vaille jääminen aiheuttaa eurooppalaisessa ihmisessä häpeää. Englantilainen sosiaalipoliitikko Peter Townshend onkin Smithin ajatuksia mukaillen todennut köyhyyden olevan sellaista rahan puutteesta aiheutuvaa kyvyttömyyttä, minkä vuoksi ihminen ei kykene saavuttamaan yhteiskunnassa vallitsevaa normatiivista elämisen tasoa. (Kangas & Ritakallio, 2008, 3-4.) Näin ollen voidaan ajatella, että köyhyyteen liittyy aineellisen ja materiaalisen puutteen lisäksi myös sosiaalista häpeää. Köyhyys on tässä kontekstissa ilmiö, mikä tapahtuu suhteessa johonkin mitä pidetään yhteiskunnassa normatiivisena.

Tämä heijastuu myös Euroopan komission keräämissä kansalaisten tavoissa määritellä köyhyyttä. Komission listaamissa ihmisten köyhyysmäärittelyissä nousi esille muun muassa edellä mainittu Smithille ominainen tapa puhua köyhyydestä elintason tilana, joka estää

sosiaalista osallistumista. Kansalaisten käsityksissä köyhyyteen liitettiin myös alhainen sosiaalinen status tietyn sosioekonomisen tai etnisen ryhmän jäsenenä sekä riippuvuutta sosiaalietuuksista tai hyväntekeväisyyspalveluista. Tämän ohella vastauksissa tuli esille myös näkemyksiä tietyn tulorajan alle jäävästä tulomäärästä tai elintasoköyhyydestä köyhyyden määrittäjinä. (Saari, 2015, 74-75.) Tällaisia resurssipohjaisia köyhyyden määritelmiä käytettäessä voidaan hyödyntää erilaisia mittareita, esimerkiksi AROP-mittari (At-the-risk-of-poverty) joka mittaa niiden kotitalouksien määrää joiden tulot jäävät alle 60 prosenttiin väestön keskimääräisestä kotitaloudesta (Saari, 2015, 74). Tarkasteltaessa kansalaisten näkemyksiä voidaan havaita, että köyhyyden jäsentämiseen on erilaisia tulokulmia ja lähestymistapoja.

Silloin kun tavoitteena on tarkastella hyvinvointipolitiikan onnistumista, on usein hyödynnetty erilaisia objektiivisia köyhyyden määrittelyitä. Tällaisia ovat esimerkiksi suhteellinen tuloköyhyys tai toimeentulotuen saaminen. Ensin mainitussa määritetään väestön keskimääräiseen tulotasoon suhteutettu raja. Tuon rajan alapuolelle jäävät määritellään tämän mallin mukaan köyhiksi. Tällainen raja voi olla esimerkiksi 60 prosenttia väestön mediaanitulosta. On kuitenkin hyvä tiedostaa, että suhteellinen tuloköyhyys tapana määritellä köyhyyttä on pohjimmiltaan sopimuksenvarainen. Suhteellisen tuloköyhyyden voidaan katsoa määrittävän lopulta pienituloisuutta, eikä varsinaista köyhyyttä. Ei ole itsestään selvää, että nämä kaksi asiaa ovat synonyymeja. (Raunio, 2009, 241-242.) Esimerkiksi silloin kun toimeentulotuen saamista pidetään köyhyyttä määrittävänä tekijänä, köyhiksi määritellään erilaisia ihmisryhmiä kun jos määritelmänä käytettäisiin suhteellista tuloköyhyyttä. Toimeentulotuen myöntäminen on prosessi, joka perustuu pohjimmiltaan tuloja ja menoja tarkastelemaan tarveharkintaan. Sen tehtävänä on varmistaa ihmisten pysyminen yhteiskunnassa määritellyn minimoitoimeentulon rajan yläpuolella. Tämän hallinnollisen tarveharkinnan ulkopuolelle jää ihmisiä, jotka olisivat kuitenkin tukeen oikeutettuja. Heidän kohdallaan esiintyy tuen alikäyttöä. (Raunio, 2009, 252-253.) Osittain nämä köyhyyden mittarit risteävät keskenään, mutta osittain niiden tulokset myös eroavat toisistaan.

Erilaisiin objektiivisiin mittareihin perustuvissa köyhyyden määrittelyissä on omat ongelmansa ja ristiriitaisuutensa. Niitä käytetään kuitenkin yleisesti muun muassa siksi, että esimerkiksi tuloista on helppoa saada selville kattavaa ja vertailukelpoista aineistoa. Tämän vuoksi ne ovat, puutteistaan huolimatta, edelleen yleisiä erilaisissa köyhyytystutkimuksissa. (Moisio, 2004.) Eräänlaisena yhteenvetona voidaan kuitenkin esittää, ettei ole olemassa

mitään yhtä ja yhteisesti hyväksyttyä köyhyyden yleistä määritelmää. Objektiviisiin mittareihin perustuvat tavat mitata köyhyyttä ovat sopimuksenvaraisia. Näin ollen tieteellisen köyhyysrajan käsitettä voidaan pitää määritelmällisesti ongelmallisena. Yleisiä tutkimuksessa käytettyjä määritelmiä ovat kuitenkin edellä mainitut absoluuttisen köyhyyden mittarit sekä toisaalta suhteellisen köyhyyden mittarit. Edellä mainitut painottavat jotain tiettyä ja rajattua vähimmäistoimentulon määrää, kun taas jälkimmäiset keskittyvät esimerkiksi mediaanitulon kaltaiseen suhteelliseen köyhyysrajaan väestön sisällä. (Helne ym., 2003, 131-133.) Kuten jo edellä on todettu, on hyvä tiedostaa että köyhyyden kaltaista ilmiötä tarkastellessa eri mittareilla saadaan hyvin erilaisia tuloksia. Köyhyyden määrittelyä voidaan pitää riippuvaisena siitä, mistä asiayhteydestä käsin teemaa haluaa lähestyä.

Kaikkia edellä mainittuja köyhyyden erilaisia mittaustapoja yhdistää se tekijä, että ne ovat ulkopuolisten mittaajien sopimia ja päättämiä. On olemassa kuitenkin lisäksi myös subjektiivisen köyhyyden käsite. Tällöin köyhyyden määritelmä perustuu ihmisen omaan henkilökohtaiseen arvioon siitä, pitääkö hän itseään köyhänä. (Helne ym. 2003, 133.) Subjektiiviset arviot köyhyydestä eivät välttämättä ole itsessään päteviä kriteereitä esimerkiksi sosiaaliavustuksia suunniteltaessa. Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kannalta subjektiivisella tiedolla ihmisten omista kokemuksista on kuitenkin nähty olevan tärkeä merkitys. Lisäksi on pidetty epädemokraattisena sitä, että tutkijoille on ulkoistettu valta päättää siitä, kuka määritellään köyhäksi ja kuka ei. (Kangas & Ritakallio, 2008, 15.) Kuten kaikilla köyhyyden erilaisilla mittareilla, myös subjektiivisella arviolla on omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Se voi kuitenkin tarjota omalla tavallaan arvokasta tietoa ihmisten omista kokemuksista ja siitä, mieltävätkö he itsensä köyhiksi.

3. ELÄMÄNKULKU

3.1. Elämänkulun käsite

Elämänkulun käsite (eng. *life course*) on ilmaantunut mukaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen 1900-luvun loppupuolella, joten sitä voidaan pitää suhteellisen tuoreena. (Elder, 1994.) Käsitteen synnyn taustalla oli pyrkimyksiä yhdistää erilaisia sosiaalitieteellisiä näkökulmia. Sosiologisessa tutkimuksessa haluttiin tarkastella ihmisten elämää sekä yksilön sosiaalista ympäristöä painottavasta että myös dynaamisemmasta näkökulmasta, missä otettiin huomioon laajempi kehitys muuttuvassa yhteiskunnassa. Tällöin syntyi teoreettinen näkökulma, minkä mukaan taustalla vaikuttavat historialliset tapahtumat risteävät ihmisten elämän yksilöllisen kehityksen kanssa. Tämä muutos tutkimuksessa tuki muun muassa erilaisten pitkän aikavälien tutkimusmenetelmien (esimerkiksi pitkittäistutkimus) hyödyntämistä sosiaalitieteissä. (Hunt, 2005, 22-23.)

Keskeisinä avaintekijöinä sosiologisessa elämänkulun käsitteessä on nähty kiinnostus yksilön elämässä esiintyviin trendeihin ja muutoksiin sekä siihen, miten historialliset, yhteiskunnalliset sekä poliittiset normit risteävät niiden kanssa. Erityisesti on pidetty merkittävänä sitä, miten erilaiset sosiohistorialliset prosessit vaikuttavat monitahoisella tavalla sosiaalisiin rooleihin sekä asemiin. (Green, 2010, 26.) Elämänkulun käsitettä käytettäessä lähtökohta on se, että biologiset prosessit vaikuttavat ihmiseen tämän elämän aikana mutta tämän ohella ihmisen kehitys on riippuvaista erilaisista sosiaalisista, historiallisista sekä taloudellisista tekijöistä. Tällaisessa näkökulmassa painotetaan historiallisten tapahtumien, yksilön päätösten sekä tämän mahdollisuuksien välistä dynaamista vuorovaikutusta. (Quadagno, 2005, 50.) Tarkastelun kohteena on esimerkiksi se, millainen vaikutus suuren laman tai sodan kaltaisilla tapahtumilla on jonkin tietyn sukupolven mahdollisuuksiin menestyä elämässä. Elämänkulkuun liittyvällä tutkimuksella on mahdollista pyrkiä ymmärtämään, millaisia vaikutuksia tällaisilla elämän aikana koetuilla kollektiivisilla tapahtumilla on yksilöllisten elämien muovautumiseen. (Quadagno, 2005, 9.)

Eräs elämänkulun kannalta keskeinen käsite on kohortti. Kohortilla viitataan ihmisryhmään, joita yhdistää jokin yhteinen aikaan liittyvä ilmiö. He saattavat olla esimerkiksi samanikäisiä tai he ovat voineet kokea sodan kaltaisen ilmiön samanaikaisesti. (Green, 2010, 24.) Kohortti ei näin ollen välttämättä viittaa fyysiseen ikään, vaan yhteiseen ja jaettuun kokemukseen tai

instituutioon kuulumiseen. Näin ollen sosiaalitieteilijät ovat usein erottaneet kohortin ja sukupolven käsitteet toisistaan. Sukupolven käsitteen on katsottu viittaavaan keskeisemmin biologisiin linjoihin esimerkiksi isovanhempien ja lastenlasten välillä. (Quadagno, 2005, 8.) On esitetty näkemyksiä siitä, että tiettyyn kohorttiin kuulumisella voi olla merkittäviä vaikutuksia yksilön mahdollisuuksiin tehdä valintoja elämässään. Esimerkiksi tiettyyn kohorttiin kuuluvan henkilön kohdalla sopivan kumppanin löytäminen elämässä saattaa olla riippuvaista siitä, miten paljon samankaltaista kumppania etsiviä henkilöitä esiintyy samanaikaisesti. (Green, 2010, 27.) Tämän lisäksi tiettyyn kohorttiin kuulumisella on nähty yhteneväisyyksiä sen suhteen, minkälaisia kulttuurisia ja taloudellisia arvoja sekä trendejä ihmiset omaksuvat. Esimerkiksi taloudellisen epävarmuuden aikana varttuneet nuoret saattavat kasvaa pessimistisemmiksi suhteessa nousukauden aikana nuoruuttaan viettäneeseen kohorttiin. Kohorttiin kuulumisen ohella myös sosiaalisella integraatiolla sekä yksilöllisellä kyvyllä ja resursseilla sopeutua on nähty olevan merkitystä sen kannalta, miten yksilön elämä kehittyy. Historiallisilla tapahtumilla on nähty kuitenkin olevan merkittävä vaikutus tiettyyn kohorttiin. (Hunt, 2005, 22-23.)

Elämäntulkua painottavassa tutkimuksessa voidaan hyödyntää esimerkiksi pitkittäistutkimuksista (eng. *longitudinal study*) kerättävää tietoa. Pitkittäistutkimuksilla voidaan seurata jonkin ilmiön kehittymistä pitkän aikavälin kuluessa joko tulevaisuuteen (prospektiivisesti) tai takautuvasti mennessä (retrospektiivisesti) (Nummenmaa ym., 2017, 16). Pitkittäistutkimuksia voidaan toteuttaa esimerkiksi valitsemalla tietty kohorttiryhmä mukaan tutkimukseen, jonka edustajia seurataan tutkimuksellisesti aina tietyn vuosimäärän välein. Tällöin on mahdollista kerätä kohderyhmästä tietoa pitkältä aikaväliltä. (Green, 2010, 32.) Tällaisesta on esimerkkejä muun muassa Suomessa, jossa on valittu pitkäaikaistutkimuksiin kohortteina vuosina 1987 sekä 1997 syntyneet ikäluokat (THL, 2021). Pitkittäistutkimusten avulla on mahdollista verrata eri kohortteja keskenään sekä myös selvittää kohorttien sisäisiä eroavaisuuksia. Tällaisten tutkimusten haasteena on kuitenkin se, että niiden toteutus on usein kallista. Lisäksi niiden pitkästä kestosta johtuen osa tutkittavista henkilöistä jää vuosien varrella pois tutkimuksesta erilaisten inhimillisten syiden vuoksi. Tämä voi johtaa tietyllä tavalla vääristyneisiin tutkimustuloksiin. (Quadagno, 2005, 54.)

Sosiologisessa elämäntulkun käsitteessä on tiettyjä yhteneväisyyksiä psykologiassa ja biologiassa käytetyn elämäntulkun käsitteen (eng. *life span*) kanssa. Sosiologiassa on kuitenkin koettu, että elämäntulkun käsite on joustavampi ja huomioi paremmin sen, ettei

ihmisen elämä aina noudata tiettyä selkeää ja lineaarista kaavaa. (Green, 2010, 2.) Tämän voidaan nähdä heijastavan myös näiden tieteenalojen sisäisiä eroavaisuuksia. Sosiologian on katsottu olleen erityisen kiinnostunut yhteiskunnan ja sen instituutioiden vaikutuksesta ihmissuhteisiin sekä valtarakenteisiin. Psykologia puolestaan tutkii ensisijaisesti yksilöä itsessään ja keskittyy tämän erilaisiin ominaisuuksiin, esimerkiksi kognitiiviseen, moraaliseen sekä persoonan kehittymiseen. (Green, 2010, 16.) Näiden kahden tieteen eri painotusten ja kiinnostuksen kohteiden voidaan nähdä heijastuvan niiden hyödyntämissä käsitteellisissä viitekehyksissä. Tosin on aiheellista mainita, että sosiologian sisällä on esitetty kritiikkiä siitä, että elämänkulun käsite ei kykene aina huomioimaan yhteiskunnassa tapahtuneita dramaattisia muutoksia sosiaalisissa suhteissa sekä yhteiskuntarakenteissa (esim. Green, 2010, 11; Hunt, 2005, 24). Esimerkiksi länsimaissa yleistyneen yksilökeskeisyyden on nähty vaikuttaneen siten, että perinteisempien elämänkulun mallien tilalle on tullut yhä suurempaa vaihtelua ja täten on hankalampaa ennustaa yksilöiden elämän rakennetta etukäteen (Hunt, 2005, 31). Elämänkulun käsitteeseen on usein liitetty tietynlaisia kulttuurisia ihanteita ja odotuksia, jotka liittyvät tiettyihin ikävaiheisiin (Morgan & Kunkel, 2016, 89). Sikäli on ymmärrettävää, että näiden roolien muuttuessa myös elämänkulun käsitteen mielekkyyttä on pohdittu kriittiseen sävyyn.

3.2. Ikääntyminen ja elämänkulku

Sosiologisesta elämänkulun näkökulmasta ikääntyminen ei välttämättä tarkoita sitä, että ihminen omaksuisi itselleen täysin uuden identiteetin. Ikääntyminen voidaan nähdä siten, että yksilön henkilökohtainen elämä ja siihen liittyvät sosiaaliset, koulutukselliset sekä taloudelliset tekijät vaikuttavat lopulta hyvin yksilöllisellä tavalla elämän laatuun vanhemmalla iällä. Tällöin kyse ei ole välttämättä niinkään uudesta minä-kuvan luomisesta, vaan siitä että ihminen mukautuu parhaalla mahdollisella tavalla siihen millaista elämää hän on siihen mennessä elänyt. Tämä tarkoittaakin käytännössä sitä, että ikääntymisestä ilmiönä on tullut yhä vaihtelevampaa yksilöiden välillä eikä ikääntyviä ihmisiä ole aina mielekästä tarkastella yhtenäisenä ryhmänä. (Hunt, 2005, 199.) Ikään liittyvät normit vaikuttavat usein siihen, millaisia valintoja tietynikäiseltä henkilöltä odotetaan. Ne ovat sekä instituutioihin (esim. laki, politiikka) mutta myös ihmisten mielikuviin perustuvia oletuksia siitä, miten tietynikäisten ihmisten olisi sopivaa käyttäytyä. (Morgan & Kunkel, 2016, 92.) Nämä normit eivät kuitenkaan aina kuvaa realistisesti sitä, millaista ikääntyminen on laadullisesti sekä sosiaalisesti.

Ikääntymiseen liittyviä käsityksiä sekä normeja on tarkasteltu usein ensisijaisesti lääketieteellisestä ja biologisesta näkökulmasta. Tällöin huomion keskipisteeksi on nostettu sairauksien, rappeutumisen sekä toisista ihmisistä riippuvaiseksi joutumisen kaltaisia asioita. Sosiaaligerontologinen näkökulma on pyrkinyt haastamaan näitä käsityksiä huomauttaen, että tällainen haittakeskeinen käsitys ikääntymisestä on osittain keinotekoinen. (Green, 2010, 175.) Englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa on käytetty termiä "*ageism*" (suomeksi ikäsyrjintä, "ikäismi") kuvaamaan stereotyyppistä ja syrjivää suhtautumistapaa vanhempiin ihmisiin heidän ikänsä perusteella. Ikäsyrjinnän on nähty heijastavan sitä, miten vähättelevästi esimerkiksi länsimaalaisessa kulttuurissa ikääntymiseen suhtaudutaan verrattuna vanhaa ikää arvostaviin ja kunnioittaviin kulttuureihin. (Morgan & Kunkel, 2016, 96-97.) Ikäsyrjintään voi liittyä esimerkiksi ikään kohdistuvia stereotypioita tai siihen perustuvaa, suurempaa syrjimistä. On havaittu, että esimerkiksi terveydenhuollossa iäkkäämpien ihmisten hoitamiseen on suhtauduttu vähättelevämmin kun nuorempiin potilaisiin ja heitä ei ole välttämättä hoidettu yhtä tehokkaasti. (esim. Quadagno, 2005, 11; Green, 2010, 187-189.) Sosiologiassa on pyritty kiinnittämään erityistä huomiota siihen, miten elämän aikana ilmenevät tapahtumat sekä sosiaalinen eriarvoisuus saattavat vaikuttaa yksilön ikääntymiseen joko kumuloituvina hyötyinä tai haittoina (Green, 2010, 187). Tällöin on pyritty tunnustamaan ikääntymisen yksilöllinen ilmentyminen eri henkilöiden välillä.

Näin ollen voidaan ajatella, että esimerkiksi "vanhuus" ei tarkoita käsitteenä vain yhtä ja selväpiirteistä ajanjaksoa yksilön elämässä, vaan elämän aikana vaikuttavilla tapahtumilla ja sosiaalisilla tekijöillä on siihen suuri vaikutus. Tämä heijastuu esimerkiksi eläkkeellä oloon, sekä sosiaalisesti että taloudellisesti. Korkeampaan sosiaaliluokkaan kuuluvilla saattaa olla esimerkiksi parempi taloudellinen turva sekä pääsy paremman terveydenhoidon piiriin. Jo 60-luvulla tutkimuksessa todettiin, että tällaista vakaampaa asemaa vanhemmalla iällä ennustivat keskiluokkaisuus, avioliiton solmiminen sekä miessukupuoli. Vastaavasti tuolloin havaittiin, että työväenluokkaisuus, naissukupuoli, yksinasuminen sekä leskeys tai avioero nähtiin taustatekijöinä heikommalle toimeentulolle yli 75-vuotiaiden keskuudessa. (Hunt, 2005, 199.) Yhdysvaltalaisen tutkimusten mukaan etninen tausta, naimattomuus sekä naissukupuoli vaikuttavat selvästi köyhyyttä lisäävinä taustatekijöinä yli 65-vuotiaiden keskuudessa. Vaikka viime vuosikymmenten aikana ikääntyvien ihmisten taloudellinen asema Yhdysvalloissa on kokonaisuudessaan parantunut, tuo kohentunut asema ja köyhyyden vähentyminen eivät heijastu sosiaalisesti tasa-arvoisesti. (Morgan & Kunkel, 2016, 191-192.)

Naissukupuolen kohdalla on havaittu tiettyjä elämäntilanteita, jotka saattavat vaikuttaa kasautuvasti köyhyyteen ikääntymisen myötä. Kodin hoitaminen sekä omista lapsista tai vanhemmista huolehtiminen voivat hankaloittaa naisten asemaa työmarkkinoilla. Huoltajana toimiminen saattaa vaikuttaa naisten työssä oloon siten, että heidän työuransa ovat katkonaisempia ja he tekevät matalapalkkaisia töitä, joissa eteneminen on haastavaa. Tämän seurauksena sekä naisten palkat että eläkkeet ovat matalampia kuin miehillä. (Quadagno, 2005, 63.) Eurooppalaiset miehet saavat useammin yksityistä tai ansiosidonnaista eläkettä kuin naiset, jotka ovat useammin julkisten valtion eläkkeiden varassa (Hunt, 2005, 201). Tämän voidaan nähdä heijastavan eri sukupuolten kohtaamia erilaisia elämän tapahtumia, vaikka heitä ihmisinä yhdistäisikin sama ikä tai muut yhteiset sosiaaliset tekijät. Etniseen vähemmistöön kuulumisen voi kärjistää näitä eroja entisestään: esimerkiksi latinalaisen tai mustan rotutaustan omaavilla ikääntyvillä naisilla köyhyysriski on erityisen suuri (Gonyea & Hooyman, 2005). Kärjistetysti voidaan sanoa, että ikääntyminen ei aina tarkoita samaa kaikille.

4. KIRJALLISUUSKATSAUS MENETELMÄNÄ JA TUTKIELMAN TIEDONHAKU

4.1. Kirjallisuuskatsaus menetelmänä

Tämä tutkielma on luonteeltaan kirjallisuuskatsaus, jossa tarkastellaan tieteellisiä tutkimusartikkeleita. Kirjallisuuskatsausta on luonnehdittu metodiksi, jossa tutkitaan tehtyä tutkimusta. Sen avulla voidaan kerätä erilaisten tutkimusten tuloksia, joita voidaan hyödyntää uusien tutkimustulosten perustana. (Salminen, 2011, 1.) Kirjallisuuskatsaus on menetelmä, jonka tavoitteena voi olla olemassa olevien teorioiden kehittäminen, mutta tämän ohella myös uusien rakentaminen. Lisäksi sen avulla voidaan arvioida teoriaa ja kuvata sen historiallista kehitystä, rakentaa kokonaiskuvaa jostakin asiakokonaisuudesta sekä pyrkiä tunnistamaan ongelmia. (Salminen, 2011, 3.) Käsitteen englanninkielinen versio "*literature review*" viittaa siihen, että kyseessä ei ole pelkästä lähdeluettelosta eikä lyhyestä yhteenvedosta. Sen sijaan kirjallisuuskatsauksen tulisi olla luonteeltaan näitä analyttisempi sekä kriittisempi. (Salminen, 2011, 5.)

Kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa menetelmällisesti kolmeen perustyyppiin, joita ovat kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi (Salminen, 2011, 6). Tämä tutkielma on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta on luonnehdittu tutkimusmenetelmäksi, jonka tarkoituksena on kuvata valittua ilmiötä rajatusta teoreettisesta tai kontekstuaalisesta näkökulmasta. Sen avulla voidaan tuottaa kumuloituvaa tietoa, jonka perusta nojaa aiempaan tutkimustietoon. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan esimerkiksi tarkastella jonkin ilmiön keskeisiä käsitteitä sekä niiden välisiä suhteita. (Kangasniemi ym., 2013.) Sitä on kuvailtu yleiskatsaukseksi ilman tiukasti rajattuja sääntöjä. Tästä huolimatta tutkittavaa ilmiötä on kuitenkin mahdollista kuvata laaja-alaisesti ja sen ilmiöitä voidaan luokitella. (Salminen, 2011, 6.)

4.2. Tutkielman tiedonhaku

Tutkielmaa varten suoritin tutkimusaihetta koskevaa tiedonhakuja tieteellisissä artikkelitietokannoissa. Päädyin rajaamaan käyttämäni aineiston hakutuloksiin, joita sain JYKDOK- sekä Social Services Abstract-tietokannoista. Kummassakin tietokannassa käytin

tiedonhaussani yhdistettynä termejä "older", "women" sekä "poverty". Lisäksi rajasin hakuni kattamaan vain vertaisarvioidut julkaisut, jotka oli julkaistu vuosina 2000-2021.

Päädyin valitsemaan tutkielmani aineistoksi yhdeksän tutkimusartikkelia, jotka koin aiheellisiksi tutkimusaiheeni näkökulmasta (Taulukko 1). Kaikki yhdeksän artikkelia ovat vertaisarvioituja, englanninkielisiä ja julkaistu kansainvälisissä tiedejulkaisuissa.

TAULUKKO 1: Tutkimusaineistona käytetyt tieteelliset artikkelit

Tekijät	Artikkelin nimi	Julkaisu	Julkaisuvuosi ja -numero
Angel, J. L., Jiménez, M.,A., & Angel, R. J.	The Economic Consequences of Widowhood for Older Minority Women	The Gerontologist	2007, 47(2)
Cambois, E., Solé-Auró, A. & Robine, J.	Gender Differences in Disability and Economic Hardship in Older Europeans	European Journal of Population	2019, 35(4)
Ervin, J. L., Milner, A., Kavanagh, A. M. & King, T. L.	The Double Burden of Poverty and Marital Loss on the Mental Health of Older Australian Women; A Longitudinal Regression Analysis using 17 Annual Waves of the HILDA Cohort	Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology	2021, 56(6)
Gunnarsson, E.	The Vulnerable life Course: Poverty and Social Assistance among Middle-aged and Older Women	Ageing and Society	2002,22
Leskošek, V.	Poverty of Older Women in Slovenia	Revija za Socijalnu Politiku	2019, 26(2)

Lin, I., Brown, S. L. & Hammersmith, A. M.	Marital Biography, Social Security Receipt, and Poverty	Research on Aging	2017, 39(1)
Lu, P., Mack, S., & Yi-Long Liu.	Reexamining the Poverty Cycle in Middle and Late Adulthood: Evidence from the Health and Retirement study 2002–2014	International Journal of Social Welfare	2021, 30(2)
McDonald, L.	The Economic Legacy of Divorce and Separation for Women in Old Age	Canadian Journal on Aging	2004,23
Purdam, K., & Prattley, J.	Financial Debt amongst Older Women in the United Kingdom – Shame, Abuse and Resilience	Ageing and Society	2021, 41(8)

5. ELÄMÄNKULUN TAPAHTUMAT IKÄÄNTYVIEN NAISTEN KÖYHYHDEN TAUSTALLA

Aineiston käsittelyosuuden aluksi käyn läpi artikkeleissa esitettyjä näkemyksiä elämäkulun käsitteen hyödyntämisestä köyhyystutkimuksen yhteydessä. Tämän jälkeen käsittelen muutamassa alaluvussa kolmea suurempaa temaattista aihekokonaisuutta, jotka nousivat aineistosta erityisesti esille. Nämä aiheet ovat sukupuolinen elämäkulku, avioero sekä sosiaaliturvan suhde naisten elämäkulkuun.

5.1. Elämäkulun käsite köyhyystutkimuksessa

Useassa tutkimusaineiston artikkelissa tuotiin esille elämäkulun käsite ja sen hyödyntäminen köyhyystutkimuksen kontekstissa. Tämä oli kiinnostava havainto, sillä en hyödyntänyt käsitettä "life course" mitenkään tehdessäni tiedonhakuja tutkielmaa varten. Useassa artikkelissa tutkijat kuitenkin ilmaisivat, että tuo käsitteellinen viitekehys on heidän mielestään hyödyllinen tutkittaessa iäkkäiden ihmisten köyhyyttä. Esimerkiksi Lynn McDonald sekä A. Leslie Robb (2004) painottivat artikkelissaan elämäkulun tärkeyttä siksi, että sen avulla on mahdollista korostaa ihmisten elämäntapahtumien aikasidonnaisuutta. Heidän näkemyksensä mukaan elämäkulussa on kyse eräänlaisesta yksilöllisen ja historiallisen ajan kohtaamisesta. Ihmisen elämäntapahtumat ovat sidoksissa taustalla vaikuttaviin historiallisiin prosesseihin, ja niiden kasautuvat vaikutukset selittävät ihmisen ikääntymisen olosuhteita. Esimerkiksi avioeron kaltainen ilmiö on sidoksissa myös oman aikakautensa eläke- ja sosiaaliturvajärjestelmiin. McDonaldin ja Robbin artikkelin pohjalta voidaan näin ollen ajatella, että elämäkulun yksi keskeisiä tarkastelun kohteita on yksilön ja tämän taustalla vaikuttavien historiallisten sekä sosiaalisten tekijöiden vuorovaikutus.

Tämän vuoksi elämäkulun käsite voi olla hyödyllinen köyhyystutkimuksessa, sillä sen avulla on mahdollista tuoda esille taustalla vaikuttavia institutionaalisia sekä sosiaalisia rakenteita. Erään artikkelin mukaan syrjinnän kaltaisilla ilmiöillä voi olla kasautuvaa vaikutusta ihmisen elämän aikana, mikä voi osaltaan altistaa köyhyydelle. Köyhyystutkimusta onkin arvosteltu toisinaan siitä, että se keskittyy liian tiiviisti määrällisiin mittareihin ja painottaa liian vahvasti länsimaalaista kulttuuria. Elämäkulun käsitteellä voidaan kiinnittää huomiota rakenteellisiin tekijöihin ja niiden merkitykseen ihmisen

henkilöhistoriassa. (Lu ym., 2021.) Slovenialaisten naisten köyhyyttä käsittelevässä artikkelissa korostettiin, miten aihetta voi olla vaikea ymmärtää ottamatta huomioon sitä, että kulttuuriset ja sosiaaliset rakenteet vaikuttavat sukupuolten väliseen epätasa-arvoon. Nämä vaikuttavat naisten elämään ja sitä kautta siihen, minkälainen heidän ikääntymisestään muovautuu sosiaalisesti sekä taloudellisesti. (Leskosek, 2019.) Ruotsalaisen Evy Gunnarssonin (2002) mukaan elämäkulun käsitettä on hyödynnetty feministisessä köyhyystutkimuksessa, sillä sen avulla on voitu tarkastella naisten erilaisia elämänvaiheita ja niiden välisiä yhteyksiä. Tällöin on myös mahdollista pyrkiä ymmärtämään ulkoisten rakenteiden vaikutusta siihen, minkälaisia taloudellisia valintoja ja päätöksiä naiset voivat elämässään tehdä.

Näiden näkemysten mukaan elämäkulun käsitettä on aiheellista soveltaa köyhyystutkimuksessa. Sen avulla voidaan syventyä aiheisiin, jotka muuten saattaisivat jäädä tutkimukselta syrjään. Elämäkulun käsite mahdollistaa sen, että ikääntyminen voidaan kytkeä osaksi yksilön elämän eri vaiheiden jatkumoa. Tällöin voidaan havainnoida näiden vaiheiden laajempia taustatekijöitä ja elämän aikana kasautuvaa vaikutusta siihen, millainen ikääntyminen ihmisellä on lopulta edessään - vaikkapa taloudellisessa mielessä.

5.2. Sukupuolinen elämäkulku

Monissa artikkeleissa tutkijat hahmottelivat ikääntyvien naisten köyhyyden taustalle suurempaa teemaa, mille kehitin tämän tutkielman yhteydessä termin "sukupuolinen elämäkulku". Viittaaan tällä termillä siihen, että useassa artikkelissa ikääntyvien naisten köyhyyden taustalla vaikutti selvästi sukupuoleen sidottuja elämäntapahtumia. Tällaisia ilmiöitä olivat esimerkiksi sukupuoleen sidotut roolijaot perheessä, jotka myöhemmällä iällä vaikuttivat kasautuvasti taloudelliseen köyhyyteen.

Useammassa artikkelissa (esim. Gunnarsson, 2002; Ervin ym., 2021) toistui sukupuoleen sidottu asetelma miehestä perheen elättäjänä, jolloin nainen oli taloudellisesti riippuvainen miehestään ja avioliitosta. Eräässä yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa tuotiin esille, miten erityisesti monet etnisiin vähemmistöihin kuuluvat ikääntyvät naiset ovat eläneet taloudellisesti hyvin vahvasti avioliittonsa varassa. Perinteiseen normatiiviseen ajatteluun on kuulunut aikaisemmin ajatus siitä, että mies on ollut perheen ensisijainen elättäjä, "leiväntuoja". Monet ikääntyvät vähemmistönaiset ovat eläneet aikanaan tällaisen roolijaon

mukaista perhe-elämää. Tällöin naisten oma työura on ollut joko katkonainen tai olematon. Tosin artikkelissa huomautettiin, että mustille sekä latinotaustaisille naisille avioliittokaan ei välttämättä ole taannut taloudellista toimeentuloa vanhemmalla iällä. Tämä johtuu siitä, että heidän samaa etnistä taustaa edustavat puolisonsa ovat työllistyneet keskimääräistä matalapalkkaisempiin töihin ja tienanneet vähemmän kun etniseen enemmistöön kuuluvat. (Angel ym., 2007.)

Samankaltaisia teemoja esiintyi australialaisessa tutkimuksessa (Ervin ym., 2021), missä tarkasteltiin kohorttina otantaa yli 65-vuotiaista australialaisista naisista. Monet ennen 1950-lukua syntyneistä australialaisnaisista ovat omaksuneet oman aikansa toimintamallin, jossa mies oli perheen taloudellinen elättäjä ja kodinhoito oli naisen päätoiminen tehtävä. Artikkelin kirjoittajien mukaan tällä sukupuolisella roolijaolla on ollut merkittävä vaikutus näiden naisten taloudellisen turvan kehittymiseen elämän aikana. Vielä 1960-luvulla oli harvinaista, että naiset kävivät päätoimisesti palkkatöissä. Tällöin heille on elämän aikana kertynyt vähemmän henkilökohtaista varallisuutta sekä säästöjä kuin miehille.

Tätä huomiota sukupuolirooleista voidaan pitää elämäntalon teorian kannalta olennaisena havaintona. 2000-luvun iäkkäät naiset ovat syntyneet viime vuosisadan alkupuolella ja eläneet toisen maailmansodan aikana sekä sen jälkeisinä vuosikymmeninä. Tuolloin vallalla ollut sukupuolinen perhedynamiikka on esimerkki oman aikakautensa ilmiöstä, mikä on vaikuttanut osaltaan naisten työuriin ja sitä kautta vaurastumiseen sekä säästöjen kerryttämiseen. Räikeimpiä esimerkkejä tästä ilmiöstä oli brittitutkimuksessa, missä käsiteltiin naisten aviomiesten tai miespuolisten kumppaneiden harjoittamaa taloudellista väkivaltaa. Osa tutkimukseen osallistuneista naisista kuvasi tutkimushaastattelussa sitä, miten heidän puolisonsa tai kumppaninsa käytti heitä taloudellisesti hyväksi esimerkiksi pakottamalla heitä ottamaan velkoja omiin nimiinsä. (Purdam & Prattley, 2021.) Taloudellinen väkivalta on normaalia vakavampi ilmiö, mutta myös sen osalta oli tämän tutkimuksen kontekstissa havaittavissa sukupuolinen asetelma miehestä taloudellisena vallankäyttäjänä.

Puhuttaessa naisten sukupuolisesta elämäntalosta eräs keskeinen teema on hoiva. Naisilta on perinteisesti odotettu enemmän vastuunottoa perheen hoivaamisesta (Lu ym., 2021). Tämä heijastui esimerkiksi Evy Gunnarssonin (2002) tutkimuksessa, jota varten haastateltiin 14 ruotsalaista naista. Heistä puolet laskettiin keski-ikäisiksi (ikäjakauma 47-62 vuotta) ja puolet

vanhoiksi (ikäjakauma 70-86 vuotta). Gunnarssonin haastattelemista vanhoista naisista moni oli jäänyt nuorena kotiin hoitamaan lapsiaan. He olivat tehneet työuransa aikana jonkin verran töitä kodin ulkopuolella, mutta tyypillistä heille oli töiden matalapalkkaisuus ja katkokset työurassa. Tutkimuksen mukaan ne naiset, jotka olivat eronneita yksinhuoltajia ja työskennelleet osa-aikaisesti matalasti palkatuissa töissä, olivat taloudellisesti heikoimmassa asemassa verrattuna muihin tutkittaviin. Myös keski-ikäisten naisten kohdalla heidän työuriaan häiritsi se, että he hoitivat samanaikaisesti lapsiaan tai muita läheisiin.

Gunnarssonin (2002) tutkimuksessa naisten kohdalla korostui heidän roolinsa lasten- sekä kodinhoitajana. Siinä oli havaittavissa samoja piirteitä kun aiemmin mainitussa australialaistutkimuksessa, missä myös painotettiin tietyn kohortin naisten tyypillistä ja normatiivista roolia jäädä kotiäidiksi (Ervin ym., 2021). Perheiden hoivavastuussa on voitu havaita selviä sukupuolisia rooleja, ainakin mitä tulee tiettyyn ikäluokkaan joka on varttunut viime vuosisadan aikana. Myös Sloveniassa toteutettu tutkimus tukee väitettä, että naiset näkevät selvästi enemmän vaivaa kodinhoidon ja perheenjäsenten hoivan eteen kuin miehet. Perheenjäsenten hoivaaminen voi vaikuttaa naisten työllistymiseen työmarkkinoilla ja täten heijastua pienempänä eläkkeenä naisten kohdalla. Tämän lisäksi naisten palkat hoiva-alalla ovat Sloveniassa pienemmät kun miehillä, siitä huolimatta että valtaosa tuon alan työntekijöistä on naisia. (Leskosek, 2019.) Hoiva vaikuttaisi tutkimusten valossa olevan ilmiö, joka on vahvasti ollut naisten vastuulla. Naisten kotona läheisten kanssa tekemä hoivatyö voi hankaloittaa heidän työllistymistään sekä etenemistään työmarkkinoilla.

Voidaan tulkita, että ikääntymisen taustalla vaikuttavat monet elämän aikana ilmenneet tapahtumat ja ilmiöt. Näitä ovat erilaiset institutionaaliset viitekehykset sekä sukupuolierityiset käytännöt. Näillä kaikilla on merkitystä siihen, minkälainen ihmisen ikääntymisestä muovautuu. (Leskosek, 2019.) Artikkeleista oli havaittavissa, että ikääntyvien naisten köyhyyden taustalla on vaikuttanut sukupuoleen sidoksissa olleita ilmiöitä. Perhesuhteisiin liittyvät sukupuoliroolit sekä naisille jäävä vastuu hoivasta ovat vaikuttaneet naisten elämäntapoihin ja sitä kautta heidän taloudelliseen tilanteeseensa vanhemmalla iällä. Naisten työmarkkina-asema on nykyään hyvin erilainen kun viime vuosisadan alkupuolella. Nykypäivän ikääntyneet ovat kuitenkin eläneet omana aikanaan, jolloin tietyt asiat olivat kulttuurisesti eri tavalla sukupuolisesti määrittäneitä kuin nykyään. Ennen nähtiin sukupuolisesta näkökulmasta normaalina, että nainen jäi kotiin ja oli riippuvainen miehensä varallisuudesta. On monitulkintaista kysyä, nähdäänkö tällainen käytös ihmisen omana

valintana vai kulttuurisena oletuksena, jota ei välttämättä edes ymmärrä kyseenalaistaa.

5.3. Avioero ja naisten köyhyys ikääntyessä

Aineiston artikkelien perusteella eräs tyypillinen ikääntyvien naisten köyhyteen vaikuttava elämäntapahtuma on avioero. Useammassa artikkelissa (esim. Ervin ym., 2021; Lin ym., 2017) tuotiin esille se, että eronneet naiset ovat taloudellisesti selvästi haavoittuvammassa asemassa kun naimisissa olevat ikätoverinsa. Brittiläisessä velkaongelmaisiin naisiin perehtyneessä tutkimuksessa tuli esille, että eronneilla naisilla oli enemmän haasteita taloudellisen toimeentulon kanssa verrattuna naimisissa oleviin (Purdam & Prattley, 2021). Ilmiöön liittyy myös jonkin verran sukupuolisia ilmenemismuotoja sikäli, että avioero ei yleisesti ole miehille yhtä kova taloudellinen vastoinkäyminen kun naisille. Esimerkiksi australialaistutkimuksen mukaan avioero on ikääntyville naisille selvästi köyhyydelle altistava tapahtuma, mutta miesten kohdalla vastaavaa korrelaatiota ei havaittu. Tässä tutkimuksessa köyhyyden mittarina käytettiin suhteellista tuloköyhyyttä. (Ervin ym., 2021.)

Yhdysvaltalaistutkimuksessa tuotiin esille, miten vanhemmalla iällä tapahtuvien avioerojen määrä on noussut huomattavasti viime vuosikymmenten aikana. Yhteiskunnallisesti voidaan pitää melko suurena muutoksena sitä, että yhä useampi ikääntyvä ihminen elää naimattomana tai eroaa vanhemmalla iällä. Tutkimuksen mukaan nämä niin sanotut "harmaat avioerot" ovat naisille taloudellisesti erityisen haastavia ja altistavat köyhyydelle. Artikkelin perusteella tämä saattaa selittyä sillä, että nuorempina eronneilla naisilla on enemmän aikaa ja mahdollisuuksia toipua avioeron taloudellisista vaikutuksista. Tutkimuksen mielenkiintoinen havainto olikin, että avioeron ajoituksella elämäntapahtuman aikana voi olla selvästi merkitystä eron taloudellisten vaikutusten kannalta. Myös tässä yhteydessä oli havaittavissa sukupuolisuutta, sillä vanhemmalla iällä eronneilla miehillä vastaava köyhyydelle altistava vaikutus ei ollut yhtä merkittävä. (Lin ym., 2017.)

Kuten edellisessä alaluvussa tuotiin esille, sukupuolisella elämäntavalla saattaa olla vaikutusta avioeron taloudellisesti merkittävään vaikutukseen. Esimerkiksi kanadalaistutkimuksessa (McDonald & Robb, 2004) tuotiin esille, että elämänsä naimattomana elävien naisten tulot ovat yllättävän yhteneväiset miesten kanssa. Heidän katsottiin eläneen "miestyypillistä" työuraa ja täten poikenneen monista naisista. Yksin eläviä

ikääntyviä naisia ei olekaan välttämättä aina mielekästä tarkastella yhtenäisenä ryhmänä, sillä ryhmän sisällä voi olla taloudellista hajontaa. Esimerkiksi kyseisessä McDonaldin ja Robbin (2004) tutkimuksessa todettiin, että eronneiden ikääntyvien naisten taloudellinen tilanne oli selvästi hankalampi kun niiden samanikäisten naisten, jotka eivät olleet koskaan menneet naimisiin. Tätä voitiin pitää kiinnostavana osoituksena siitä, että yhden kohortin sisällä voi olla selvää hajontaa.

Gunnarssonin (2002) ruotsalaistutkimus oli sikäli kiinnostava, että siinä haastateltiin kahta eri-ikäistä naisryhmää. Vaikka ikäero ei ollut valtava, näiden eri-ikäisten naisten elämänkuluista saattoi havaita viitteitä yhteiskunnallisista muutoksista liittyen avioliittoinstituutioon. Avioerot ovat selvästi yleistyneet länsimaissa (esim. Lin ym., 2017; McDonald & Robb, 2004). Gunnarssonin (2002) tutkimuksesta ilmeni, että vanhempien naisten keskuudessa leskeksi jääneiden taloudellinen tilanne oli parempi kun eronneiden samanikäisten kohdalla. Hänen haastattelemistaan keski-ikäisistä naisista useimmat olivat eronneet nuorella iällä. Useilla heistä oli avioeron aikana alaikäisiä lapsia. Tällaista asetelmaa voidaan tarkastella naisille ominaisena sukupuolisena elämänselämyksen tapahtumana. Avioeron vaikutusten lisäksi mahdollisella läheisiin kohdistuvalla hoivavastuulla on merkitystä sen kannalta, miten naisen on mahdollista työllistyä työmarkkinoille ja hankkia omaa varallisuutta.

Kuten aineistosta ilmenee, elämänselämyksen näkökulmasta avioero on merkittävä tapahtuma pohdittaessa ikääntyvien naisten köyhyyden taustoja. Avioeroa voidaan elämänselämyksen kannalta pohtia kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin voidaan tarkastella sen yksilöllisiä vaikutuksia, jotka ilmenevät eri naisilla hieman eri tavoin. Tähän taas vaikuttaa toinen näkökulma, jossa avioeroa voidaan jäsentää historiallisesta näkökulmasta. Avioero, mahdollisuus siihen ja sen seuraukset ovat suhteessa oman aikansa sosiaalisiin ja kulttuurisiin instituutioihin. Tutkimusartikkelit osoittavat, että avioerojen lisääntymisellä länsimaissa on ollut yllättävän syvällisiä vaikutuksia yksilöiden elämään myös taloudelliselta näkökannalta. Ikävä kyllä tämän katsauksen perusteella eron taloudelliset haittavaikutukset kasautuvat vahvasti naisille.

5.4. Sosiaaliturvan suhde naisten elämänselämykseen

Useissa aineiston artikkeleissa kirjoittajat nostivat esille eri maiden sosiaaliturvajärjestelmien hankalan suhteen naisten elämäntapahtumiin ja niiden seurauksiin. Tämä nähtiin useissa

artikkeleissa ikääntyvien naisten köyhyyteen vaikuttavana rakenteellisena tekijänä. Esimerkiksi kanadalaistutkimuksessa (McDonald & Robb, 2004) tuotiin esille, miten paikallinen eläketurvajärjestelmä vastaa kehnosti nyky-yhteiskunnan todellisuuteen ja ilmiöihin. Kirjoittajien mukaan kanadalainen eläkejärjestelmä on edelleen luotu perinteistä ja historiallista perhemallia varten, jossa mies nähdään perheen ensisijaisena elättäjänä ja avioliiton merkitys taloudellisena kumppanuutena on suuri. Artikkelissa esitettiin kritiikkiä siitä, että nykyinen järjestelmä ei huomioi naisille ominaisia elämänkulkuja, heidän katkonaisia työuriaan tai lähipiirissään tekemää "palkatonta" työtä eikä yleistyneiden avioerojen kaltaisia yhteiskunnallisia muutoksia.

Laajassa 30 eurooppalaista valtiota kattaneessa tutkimuksessa (Cambois ym., 2018) usean maan kohdalla havaittiin yhteys naisten elämää rajoittavien terveysongelmien sekä taloudellisen toimeentulon ongelmien osalta. Kyseisessä tutkimuksessa mittareina hyödynnettiin ihmisten omia subjektiivisia kokemuksia heidän aktiivisuuttaan heikentävistä terveysongelmista (GALI-mittari, *Global Activity Limitation Indicator*) sekä taloudellisista haasteista. Artikkelin perusteella useimmissa valtioissa naisten osalta yhteys terveysongelmien sekä taloudellisen toimeentulon ongelmien kanssa oli suurempi kuin miehillä. Työelämään osallistumisen sukupuolieroilla saattoi artikkelin perusteella olla osaltaan vaikutusta ilmiöön ja sitä kautta naisten toimeentuloon. Useita valtioita kattaneessa tutkimuksessa oli mielenkiintoista se, että Ruotsissa sukupuolierot olivat erityisen suuret sekä terveys- että talousongelmien osalta. Artikkelissa huomautettiin, että tämän yhteydessä on aiheellista huomioda tutkimukseen osallistuneen otannan rajallinen määrä. Tutkimuksen mukaan vaikutti kuitenkin siltä, että Ruotsin kaltaisessa skandinaavisessa hyvinvointivaltiossa on myös ihmisryhmiä, jotka putoavat sosiaalisten turvaverkkojen läpi. Myös Evy Gunnarsson (2002) toi omassa tutkimuksessaan esille sitä, miten hyvinvointivaltio Ruotsissa suosii niitä ihmisiä jotka ovat tehneet pitkiä, vakaita sekä säännöllisiä työuria. Tämän seurauksena monet ikääntyvät naiset ovat sosiaaliturvan osalta haavoittuvassa asemassa ja joutuvat turvautumaan julkisten palveluiden viimesijaiseen sosiaaliapuun.

Yhdysvaltojen kaltaisessa maassa moni julkisen sosiaaliturvan muodoista on alun perin tarkoitettu antamaan lisätukea eläkkeiden sekä henkilökohtaisten säästöjen rinnalle. Sitä ei tarkoitettu sellaisenaan turvaamaan henkilön taloudellista toimeentuloa. Ongelmaksi on kuitenkin muodostunut se, että erityisesti etnisten vähemmistöjen iäkkäiden edustajien osalta sosiaaliturvasta on muodostunut ensisijainen toimeentulon muoto. Tähän on vaikuttanut

omalta osaltaan etnisten vähemmistöjen miespuolisten henkilöiden keskimääräistä heikompi tulotaso ja hankala asema työmarkkinoilla, jolloin heille ei ole karttunut merkittävästi henkilökohtaista varallisuutta. Tämän seurauksena ikääntyvät etnisten vähemmistöjen naiset ovat taloudellisesti erityisen riippuvaisia julkisista sosiaaliavustuksista. Näin ollen julkisen sosiaaliturvan leikkausten ja yksityistämisten on nähty muodostavan erityisen suuren taloudellisen riskin etnisten vähemmistöjen iäkkäille jäsenille. Varsinkin naispuolisten jäsenten on nähty olevan tämän suhteen taloudellisesti haavoittuvaisia. (Angel ym., 2007.)

Erityisesti pohjoisamerikkalaisessa mallissa on saatu viitteitä, että sosiaaliturva ei ole kyennyt tarpeeksi reagoimaan yhteiskunnallisiin muutoksiin. Yksi näistä laajemmista muutoksista on esimerkiksi lisääntynyt avioerojen määrä. Kuten edellisessä alakappaleessa käsiteltiin, avioero ilmiönä koskettaa yhä useampia ja yhä iäkkäämpiä ihmisiä. Tällöin varsinkin iäkkäiden eronneiden naisten aseman on koettu jäävän sosiaaliturvan osalta marginaaliin. On koettu, että iäkkäiden eronneiden toimeentuloon liittyvät kysymykset tulevat yhä ajankohtaisemmiksi yhteiskunnassa kun heidän määränsä lisääntyy tulevaisuudessa. (Lin ym., 2017.) Myös brittiläisen tutkimuksen mukaan tietyt iäkkäiden naisten ryhmät ovat taloudellisesti haastavassa asemassa, vaikka yleisesti ajatellaan että eläkeläisten taloudellinen tilanne olisi nykyään parantunut. Tähän on omalta osaltaan voinut vaikuttaa julkisten palveluiden ja tukien leikkaaminen. Onkin esitetty, että myös Britanniassa eläkejärjestelmän uudistuksissa tulisi ottaa paremmin huomioon naisille tyypillisiä ilmiöitä kuten läheisten hoivan vaikutusta työmarkkinoille osallistumiseen sekä sukupuolten välistä palkkakuilua. (Purdam & Prattley, 2021.)

Aineistossa tuotiin monen kirjoittajan toimesta esille se, että monissa valtioissa sosiaaliturva ja eläkejärjestelmä eivät ole kyenneet ottamaan tarpeeksi huomioon naisten elämäkululle tyypillisiä ilmiöitä (esim. Gunnarsson, 2002; Angel ym., 2007). Tämä kritiikki toistui useiden valtioiden kohdalla, mukaan lukien myös perinteisten "vahvojen" hyvinvointivaltioiden kuten Ruotsin kohdalla. Haasteena nähtiin se, että esimerkiksi avioerojen yleistymisen sekä katkonaisten työurien kaltaiset ilmiöt kyettäisiin huomioimaan paremmin eläketurvajärjestelmien suunnittelussa. Tutkimusten mukaan tällä hetkellä tilanne on se, että rakenteellisten syiden vuoksi monet ikääntyvät naiset jäävät viimesijaisen julkisen avun varaan tullakseen taloudellisesti toimeen.

6. POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Kirjallisuuskatsauksen tulosten perusteella on perusteltua esittää, että ikääntyvät naiset ovat usein erityisen alttiita taloudellisille ongelmille suhteessa muihin väestöryhmiin. Artikkeleissa esitetyn tutkimusnäytön mukaan ikääntyvät naiset kokivat taloudellisen toimeentulon ongelmia selkeästi useammin kun esimerkiksi miespuoliset ikätoverinsa. Ilmiössä oli havaittavissa sukupuolista jakautuneisuutta (esim. Ervin ym., 2021; Leskosek, 2019). Tämän tutkielman tarkoituksena oli pohtia ikääntyvien naisten köyhyyttä erityisesti sosiologisen elämänkulun käsitteen avulla. Vaikka en hyödyntänyt tuota käsitettä tutkielman tiedonhaussa, monien artikkelien kirjoittajat käyttivät itse tuota käsitettä oman tutkimuksensa yhteydessä (esim. McDonald & Robb, 2004; Lu ym., 2021). Elämänkulun perspektiiviä hyödyntäen oli havaittavissa, että naisten elämän aikana vaikuttaneilla ilmiöillä voi olla kasautuvaa vaikutusta siihen, minkälainen heidän elämästään iäkkäänä muotoutuu taloudellisesti.

Pohdittaessa tämän kirjallisuuskatsauksen tuloksia on hyödyllistä tarkastella tämän tutkielman ajallista kontekstia. Useimmissa katsauksen artikkeleissa otanta koostui ikääntyvistä ihmisistä, jotka olivat syntyneet ennen toista maailmansotaa, sen aikana tai pian sen jälkeen. Tuo ikäluokka on pitkän elämän aikana kohdannut monia sosiaalisia ja yhteiskunnallisia muutoksia. Artikkelien perusteella voidaan tehdä tulkintoja siitä, että näiden ihmisten nuoruudessa sukupuoliroolit olivat tietyiltä osin eriytyneempiä kuin nykyään (esim. Ervin ym., 2021). Aikaisemmin on korostettu miehen tehtävää taloudellisena elättäjänä. Tämän vuoksi naiset eivät kouluttautuneet yhtä pitkälle tai eivät välttämättä olleet työelämässä mukana lainkaan, omistautuen kodista ja läheisistä ihmisistä huolehtimiselle. Tällä voidaan todeta olleen pitkällä aikavälillä vaikutuksia, minkä johdosta naisille ei ole kertynyt yhtä paljon henkilökohtaista omaisuutta kun miehille. Tämä sekä naisten katkonaisemmat työurat ovat vaikuttaneet siihen, että he ovat ikääntyessään haavoittuvammissa asemassa kuin miehet. Erityisesti avioeron kokeneet naiset ovat alttiimpia köyhyydelle vanhemmalla iällä, jopa suhteessa muihin samanikäisiin naisiin (esim. McDonald & Robb, 2004). Tätä voidaan selittää sillä, että usein avioliitolla on ollut merkittävää taloudellista turvaa naisille.

Aineiston perusteella voidaan todeta, että ikääntyvien naisen köyhyyteen liittyy sukupuolisia ilmenemismuotoja. Avioeron ohella naisten sukupuolirooleista ja esimerkiksi hoivasta

johtuvat katkokset työurassa aiheuttavat erityisiä haasteita taloudelliselle toimeentulolle iäkkäämpänä, jotka eivät ilmene vastaavalla tavalla miesten kohdalla. Artikkelien pohjalta on aiheellista väittää, että useissa maissa sosiaaliturva- sekä eläkejärjestelmät eivät ole täysin kyetneet huomioimaan näitä naisille tyypillisten elämänkulun tapahtumien vaikutuksia (esim. Gunnarsson, 2002; Purdam & Prattley, 2021). Naiset joutuvat turvautumaan julkisiin ja viimesijaisiin sosiaaliavustuksiin useammin kuin miehet. Joidenkin tutkimusten perusteella erityisesti etnisten vähemmistöjen iäkkäämmät edustajat ovat taloudellisesti haitallisessa asemassa ja joutuvat turvautumaan sosiaaliavustuksiin selvittääkseen rahallisesti (esim. Angel ym., 2007). Artikkeleissa esitettiin, että sosiaali- sekä eläketurvajärjestelmien tulevissa uudistuksissa näitä tekijöitä olisi hyvä ottaa huomioon. Tämä olisi aiheellista, sillä esimerkiksi ikääntyvien ihmisten avioerojen määrä saattaa lisääntyä tulevaisuudessa (esim. Lin ym., 2017; McDonald & Robb, 2004).

Tämän tutkielman aineistoksi valittu tutkimuskirjallisuus oli englanninkielistä ja kontekstiltaan kansainvälistä. Tällä kertaa Suomi rajattiin tämän tutkielman ulkopuolelle. Täten kirjallisuuskatsauksen tuloksista ei voi suoraan vetää yhtäläisyyksiä Suomen tilanteeseen. Kuten tutkielman johdannossa toin esille, on kuitenkin hyvä huomioida että myös Suomessa väestön ikääntyminen on tällä hetkellä ajankohtainen ilmiö (Schleutker, 2013). Myös suomalaisessa tutkimuksessa on havaittu, että ikääntyvät naiset ovat alttiimpia taloudellisen toimeentulon haasteille kuin ikäisensä miehet (esim. Forssen ym., 2012, 18). Näin ollen tällä hetkellä voidaan esittää, että ikääntyvien naisten köyhyys tulee olemaan myös Suomessa yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä sosiaalityötä koskettava haaste. Tämän haasteen syvällisempää esittelyä suomalaisessa viitekehityksessä ei toteutettu tässä tutkielmassa, mutta sitä voidaan pitää perusteltuna tutkimusaiheena jatkossa. Samoin olisi toivottavaa, että sosiaalityössä kiinnitettäisiin jatkossa huomiota ikääntyvien ihmisten köyhyyskysymykseen sekä tutkimuksessa että käytännön työssä. Suomalaisen sosiaalityön sisällä on esitetty kritiikkiä siitä, että ikääntyviä ihmisiä ei huomioida alan tutkimuksessa eikä koulutuksessa tarpeeksi (Kröger ym., 2007, 7-9). Tuo kritiikki olisi perusteltua huomioida, koska ikääntyminen "megatrendinä" on myös suomalaista yhteiskuntaa koskettava ilmiö (Rotkirch, 2021, 16).

Lopuksi voidaan vielä todeta, että elämänkulun näkökulmaa voidaan pitää tärkeänä ja hyödyllisenä teoreettisena välineenä tarkastellessa köyhyyttä. Aineiston perusteella elämänkulun käsitteen avulla on mahdollista tutkia syvällisempiä rakenteita ja ilmiöitä, jotka

voivat vaikuttaa kasautuvasti ihmisten köyhyyteen. Elämänkulun teoreettisessa kehyksessä ihminen ei ole koskaan täysin irrallinen "saari", vaan osa ympäröivää sosiaalista todellisuutta sekä laajempaa historiankulkua. Ihmisen elämä ei tapahdu psykologisessa tyhjiössä, vaan taustalla vaikuttavilla prosesseilla on merkittävä rooli yksilön ja historian välisessä kohtaamisessa. Parhaimmillaan tällainen perspektiivi voi auttaa ymmärtämään niitä ihmisiä, jotka ovat ajautuneet elämänsä aikana tilanteeseen jossa ovat sosiaalisesta tuesta riippuvaisia.

LÄHTEET

- Angel, J.L., Jimenez, M.A. & Angel, R.J. (2007). The Economic Consequences of Widowhood for Older Minority Women. *The Gerontologist*, 47(2), 224-234.
- Cambois, E., Sole-Auro, A. & Robine, J. (2018). Gender Differences in Disability and Economic Hardship in Older Europeans. *European Journal of Population*, 35(4), 777-793.
- Elder, G.H. (1994). Time, Human Agency and Social Change: Perspectives on the Life Course. *Social Psychology Quarterly*, 51(1), 4-15.
- Ervin, J.L., Milner, A., Kavanagh, A.M. & King, T.L. (2021). The Double Burden of Poverty and Marital Loss on the Mental Health of Older Australian Women: A Longitudinal Regression Analysis Using 17 Annual Waves of the HILDA Cohort. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 56(6), 1059-1068.
- Forssen, K., Roivainen, I., Ylinen, S. & Heinonen, J. (toim.). (2012). *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011*. Unipress.
- Gonyea, J. G. & Hooyman, N. R. (2005). Reducing Poverty Among Older Women: Social Security Reform and Gender Equity. *Families in Society*, 86(3), 338-346.
- Green, L. (2010). *Understanding The Life Course: Sociological and Psychological Perspectives*. Polity Press.
- Gunnarsson, E. (2002). The vulnerable life course: Poverty and social assistance among middle-aged and older women. *Ageing and society*, 22(6), 709-728.
- Helne, T., Julkunen, R., Kajanoja, J., Laitinen-Kuikka., S., Silvasti, T. ja Simpura, J. (toim.). (2003). *Sosiaalinen politiikka*. Helsinki: WSOY.
- Hunt, S. (2005). *The Life Course: A Sociological Introduction*. Palgrave Macmillan.

Kangas, O & Ritakallio, V-M. (2008). *Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa*. Helsinki: Kela. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 61.

Kangasniemi, M., Pietilä, A., Utriainen, K., Jääskeläinen, P., Ahonen, S. & Liikanen, E. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: Eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede*, 25(4), 291-301.

Kröger, T., Karisto, A., & Seppänen, M. (2007). Sosiaalityö vanhuuden edessä. Teoksessa Seppänen, M., Karisto, A. & Kröger, T. (toim.), *Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Laihiala, T. & Ohisalo, M. (2017). Leipäjonot sukupuolisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden mittarina. *Sosiologia*, 54(2), 128-148.

Leskosek, V. (2019). Poverty of Older Women in Slovenia. *Revija za socialnu politiku*, 26(2), 227-240.

Lin, I., Brown, S.L. & Hammersmith, A. M. (2017). Marital Biography, Social Security Receipt and Poverty. *Research on Aging*, 39(1), 86-110.

Lu, P., Shelley, M. & Liu, Y. (2021). Reexamining the Poverty Cycle in Middle and Late Adulthood: Evidence from the Health and Retirement Study 2002-2014. *International Journal of Social Welfare*, 30(2), 140-151.

McDonald, L. & Robb, A.L. (2004). The Economic Legacy of Divorce and Separation for Women in Old Age. *Canadian Journal on Aging*, 23(5), 83-97.

Moisio, P. (2004). Köyhyyden pitkittäinen rakenne. Tilapäis-, toistuvais- ja pitkäaikaisköyhyys Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 69(4), 341-359.

Morgan, L.A. & Kunkel, S. (2016). *Aging, Society and The Life Course*. Springer.

Nummenmaa, L., Holopainen, M. & Pulkkinen, P. (2017). *Tilastollisten menetelmien perusteet*. Helsinki: Sanoma Pro.

Purdam, K. & Prattley, J. (2021). Financial Debt Amongst Older Women in the United Kingdom - Shame, Abuse and Resilience. *Ageing and Society*, 41(8), 1810-1832.

Quadagno, J. (2005). *Aging and the Life Course. An Introduction to Social Gerontology*. McGraw-Hill.

Rantala, J., Kuivalainen, S., Pyy-Martikainen, M. & Riihelä, M. (2019). Samankaltaistuuko ikäihmisten köyhyys? Näkökulmia 75-84-vuotiaiden naisten ja miesten pienituloisuuteen. *Yhteiskuntapolitiikka*, 84(2), 165-178.

Raunio, K. (2009). *Oleellinen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus.

Ritola, S. (2020). *Eläkkeet ja sukupuolten tasa-arvo. Miesten ja naisten eläke-ero eri ikäluokkien esimerkitapauksilla*. Helsinki: Eläketurvakeskus.

Rotkirch, A. (2021). *Syntyvyyden toipuminen ja pitenevä elinikä: Linjauksia 2020-luvun väestöpolitiikalle*. Valtioneuvoston kanslia.

Saari, J. (2015). *Huono-osaiset: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.

Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto.

Seppänen, M. (2006). *Gerontologinen sosiaalityö. Katsaus lähtökohtiin, nykytilaan ja tulevaisuuteen*. Helsinki: Yliopistopaino.

Schleutker, E. (2013). Väestön ikääntyminen ja hyvinvointivaltio. Mitä vaihtoehtoja meillä on? *Yhteiskuntapolitiikka*, 78(4), 425-436.

THL. (12.4.2021). *Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997*. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kansallinen-syntymakohortti-1987>

Vlachantoni, A. (2012). Financial inequality and gender in older people. *Maturitas*, 72(2), 104-107.

Yle. (20.6.2019). *Vanhuksia on kohta maailmalla enemmän kuin koskaan - YK:n raportti kertoo, miltä maailman väestö näyttää vuonna 2050.* Linkki artikkeliin: <https://yle.fi/uutiset/3-10842057>